

Avrupa Parlamentosu'nun Avrupa'da Kültürel Korumacılığın Yükselişini Yansıtan Türkiye'ye İlişkin Tartışmaları

Aaretti Siitonen**

1. Giriş

Bu makalenin üç amacı bulunmaktadır. İlk olarak, Avrupa Parlamentosu (AP), özellikle de Parlamento'nun Avrupa halkını (*demos*) temsil etmedeki ve bu halkın fikirlerini ifade etmedeki rolü ele alınacaktır. İkinci olarak, AP ile Türkiye arasındaki ilişki tarihsel açıdan incelenecek ve son olarak da bu meclisin iç bölümlerinin Türkiye üzerindeki etkisi değerlendirilecektir. Araştırmanın ana kaynaklarını, Türkiye ve AB arasında Gümrük Birliği'nin oluşturulması ve Türkiye ile katılım müzakerelerinin açılmasının gerçekleştiği 1995-2005 yılları arasında AP'nin kararları ve tartışmaları oluşturmaktadır.

27 ülkeden 754 üyenin oluşturduğu Avrupa Parlamentosu, Hindistan'dan sonraki en büyük demokratik seçimlerle belirlenmektedir¹. Bazı özellikleri AP'yi parlamenter meclislerinin çoğundan ayırmaktadır. İlk olarak, AP'deki çoğunluktan bir hükümet oluşturulmamaktadır. AP'nin temsilcileri siyasi gruplar tarafından değil, üye devletlerin hükümetleri tarafından aday gösterilmektedir. Bu da, Parlamento içerisinde kabine içi ve muhalefet partilerin yakınlaşmasını engellemektedir. Aynı zamanda da, yine Parlamento içerisinde uzlaşmaya dayalı bir kültürün oluşturulmasına katkı sağlamaktadır - siyasi gruplar arasındaki ittifaklar ulusal parlamentodakilerden çok daha değişkendir ve bu değişkenlik çoğu zaman ele alınan konuların özelliklerine dayanmaktadır².

Parlamento üyelerinin çok tabanlı ve bazen de birbiriyle çelişen bağlılıkları aynı zamanda AP'nin işlevini yerine getirmesine kendine has bir özellik katmaktadır. Parlamento üyeleri, üye devletlerin adil bir şekilde temsil edilebilmesini sağlamak amacıyla ulusal kotaya göre seçilmektedir. Ancak Parlamento içerisinde siyasi gruplar, uyuşma değil siyasi bağlara göre organize edilmektedir. Bu durum, oy verme modellerinin değişmesine

neden olmaktadır. Sürekli olarak bir gruba bağlı olarak üye veren bir Parlamento üyesi, bazen ulusal anlamda çok önemli bir mesele söz konusu olduğunda o doğrultuda oy kullanacaktır³.

AP çok dilli bir kuruluştur. Kurumda tüm resmi Avrupa dilleri konuşulmaktadır ve büyük çapta bir tercüme işi gerekmektedir. AP personelinin beşte biri tercüme işleriyle ilgilenmekte ve tercüme işlerine hatırı sayılır miktarda para harcanmaktadır⁴. Bu hem AP'nin işlevini yerine getirebilmesinin bir önkoşulu hem de devasa, sürekli devam eden bir çabadır. Bunun nedeni de bütün belgelerin AB'nin tüm resmi dillerine tercüme edilmesinin bir kaide/norm olmasıdır. Sonuç olarak belgeler kısaltılıp özetlenmekte, dolayısıyla etkili konuşma sanatı ve ifade tonları azalmakta, ironi kaybolabilmekte, açıklık kaba görünebilmekte ve incelik belirsizliğe dönüşmektedir⁵.

Yönetimleri içinde nispeten tartışılmaz konuma sahip olan ulusal parlamentoların aksine, AP'nin duruşu belirsiz bir niteliktedir⁶. AP, AB'nin güvenilirliğini sarsacak ve üye devletleri ciddi manada karşısına alacak bir şekilde davranırsa, bu durum kurumsal duruşunu tehlikeye atabilecektir. Kurumsal çerçeveyi belirleyen anlaşmalar neticede Parlamento tarafından değil üye devletler tarafından tashih edilebilmektedir. AP, potansiyel açıdan tartışmalı karar aldığı her seferde bunu göz önünde bulundurmamak durumundadır:

Hiçbir ulusal parlamento yetkilerini kullanırken kurumsal pozisyonuna ilişkin bir risk almaz. Diğer yandan AP sürekli olarak davranışlarının kendi kurumsal geleceği üzerindeki farazi etkilerini dikkate almak durumundadır⁷.

Bu durum kuşkusuz AP'nin uzlaşmaya dayalı kültürüne katkıda bulunmuştur. Nispeten zayıf bir kuruluş, içsel olarak bölünmüş ve katı olmayı göze alamaz.

AP, medyada ve halk arasında belirsiz bir duruşa sahiptir⁸. Çalışmasını anlamak zordur ve faaliyetlerinin sonuçları çoğu zaman tartışmalı bir nitelik taşımaktadır. İşleyen bir muhalefet kabine içi yakınlıkları olmaksızın –AP doğal olarak pek çok ulusal parlamentodan daha ılımlı bir arenadır; bu nedenle de AP seçimleri içindeki oylama rakamları düşük düzeylerdedir⁹.

2. Avrupa Adına Konuşan Avrupa Parlamentosu

AP'nin Avrupalıların iradesini temsil ettiği söylenebilir mi? Bu sorunun cevabı maalesef çok muğlak olacaktır. AP bir yandan her üye devletten doğrudan seçilmiş konuşmacıları seçen ender kamu ifade forumlarından biridir. Diğer yandan ise, düşük seçmen katılım oranı bile tek başına AP'nin temsilcilik ehliyetinin güvenilirliğini sarsmaktadır.

AP, uluslar üstü bir düzeyde doğrudan temsil sağlamak suretiyle Avrupa Birliği'ni meşrulaştırmada rol oynamaktadır¹⁰. Bundan dolayı rolü, antlaşmaların bir işlevi olarak, en azından bir dereceye kadar Avrupa halkının iradesini temsil etmektir. Elbette anlamlı bir şekilde Avrupa halkı olarak adlandırılabilcek bir mevcudiyetin varlığı da tartışılabilir. Ulus devletlerin bizzat kendileri, bütünlüklerini destekleyebilmeleri ve gerçekliklerini haklı çıkarabilmeleri için karşılıklı olarak üzerinde anlaşmış pek çok yoruma, hatta hayale dayanmaktadır. AB içerisinde, Avrupa'ya ait ortak bir kültür ve müşterek gelecek konusu hakkındaki tartışma ise çok daha karmaşık ve anlaşmazlıklarla doludur. Zaten Avrupa entegrasyon sürecinin bizzat kendisi de ancak siyasi birliği ertelemek, bunun yerine ekonomik işbirliği ve uyuma odaklanmak suretiyle mümkün olmuştur¹¹.

Seçmenle benzerlik AP'nin durumunda geçerli değildir. Örneğin, Parlamento üyelerinin ya da AP'nin faaliyetleriyle ilgilenenlerin sadece küçük bir bölümü Afrika, Asya, Uzakdoğu, Ortadoğu kökenli bireylerdir¹². Avrupa'nın çeşitliliğini temsil etme iddiasında olan ve çoğu zaman azınlık sorunları ve kimlik tartışmaları noktasında bir duruş sergileyen bir kurum için bu durum biraz şaşırtıcı niteliktedir. Ancak bu, AP'nin temsil yapısının bir göstergesi olarak görülebilir- bu çelişki Avrupalı tutumları ve sosyal gerçekliği yansıtmamakta mıdır?

AP seçimlerinde, aday listeleri AP içerisindeki siyasi gruplar tarafından değil ulusal partiler tarafından belirlenmektedir. Her ne kadar ulusal partilerin her biri belirli bir siyasi gruba yakın olsa da, bu bağlantı, çoğu federal devlette devlet ve ulus düzeyindeki parti kuruluşlarında olduğu kadar güçlü değildir. Bundan dolayı, Avrupa seçimleri yapı itibarıyla çoğu zaman yerel bir nitelik taşımaktadır. Seçmenler çoğu zaman AP seçimlerini, ulusal hükümetteki partiler için orta vadeli bir güvenoyu olarak görmektedir. Ancak, bu eğilim pek çok Parlamento üyesinin Avrupa çapındaki mevzuat meselelerine ilişkin yetkileri açısından problem teşkil

etse bile ulusal partiler ve yerel fikirler yarım dairede yansıtıldığından, AP'nin temsil yapısını azaltmaz, tersine geliştirir¹³.

Avrupalı siyasileri bir araya getirme noktasında Avrupa Parlamentosu kıyaslanamaz bir niteliktedir. Parlamento'da, özellikle de siyasi gruplar aracılığıyla, çeşitli üye devletlerden siyasiler düzenli olarak birbirleriyle irtibat halindedir. Bu grupların, kendilerini oluşturan 140 ulusal parti üzerinde; bu 140 partinin de bu gruplar üzerinde etkisi vardır. Bu gruplar aslında çeşitli fikir ve bilgileri kıta geneline aktaran geniş bir ağıdır¹⁴. Pek çok önemli Avrupalı politikacının kariyerlerinin bir döneminde Parlamento üyesi olmuş olması şaşırtıcı değildir¹⁵.

AP'deki en büyük siyasi gruplar, Parlamento'nun kuruluşundan bu yana oyların yarısından fazlasını temsil etmiş¹⁶ olan Sosyalistler ve Avrupa Halk Partisi'dir¹⁷. Bu iki grup üniter değildir ve AP'nin uzlaşmaya dayalı kültürü geniş bir fikir birliğinde uzlaşmayı teşvik etmektedir. Ancak teoride ve bazen uygulamada bu iki büyük grup bütün Parlamento'ya yön verebilmektedir¹⁸.

Gerçek anlamda pan-Avrupa gazeteleri ya da diğer medya kanallarının olmayışı¹⁹ AP'ye ayırt edici bir özellik vermektedir- üye devletlerin medyasında AP'yi yorumlayanlar AP'nin temsil ettiği insanlara hitap etmektedir, ama her biri AP'ye kendi ulusal çerçevelerinden bakmaktadır. Bakanlar Kurulu'nda, her zaman için bir bakanın hangi ülkeyi temsil ettiği rahatlıkla anlaşılabilmektedir- ulusal medya bu bakanların faaliyetlerine odaklanmakta, onlarda her bir üye devletin temsilini görmektedir. Avrupa Parlamentosu'nda, belirli bir ülkeye mensup Parlamento üyeleri gruplara bölünmekte ve bundan dolayı da hangi fikrin hangi ülkeye ait olduğuna ilişkin kesin bir ayırım olmamaktadır. AP, pek çok farklı açıdan görülen bir mozaiktir ve üye devletlerden kesinlikle farklı, kendi fikrine sahip bir kurum olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Kısacası, ulusal partiler, siyasi gruplar, halk, üye devletler ve diğer AB kurumları AP'nin görüşlerini etkilemekte ve şekillendirmektedir, ancak AP'nin kendine has bir görüşünün olduğu da pekâlâ söylenebilir. AP'nin farazi bir Avrupalı kamu görüşünü ne dereceye kadar dile getirdiğini ölçebilecek bir araç bulunmamaktadır. Ancak muhtemelen Parlamento'nun bizzat kendisi böylesi bir duyarlılığın zaman zaman keşfedilebileceği ender yerlerden biridir.

3. Avrupa Parlamentosu'nda Türkiye Tartışmaları

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile olan bağı tartışılırken AP'nin üzerinde durduğu üç ana mesele bulunmaktadır. Bunlar 'bizzat Türkiye'nin içindeki gelişmeler', 'AB içerisindeki kurumlar-arası ilişkiler' ve son olarak da 'kültür ve kimlik'tir. Burada en az soyut olandan en soyuta doğru bu kategoriler incelenmeye çalışılacaktır.

Türkiye'nin katılım sürecinde Avrupa Parlamentosu'nun rolü nedir? Komisyon, teklifler getirir ve bu teklifleri uygular, diğer yandan Konsey süreci denetler. Ne 1995 yılındaki Gümrük Birliği (GB) anlaşmasından önce, ne 1999 yılında Helsinki'de Türkiye'nin AB üyeliği için aday ülkeler arasında yer almasını öngören karardan önce, ne de 2005'te katılım müzakerelerinin başlamasından önce Parlamento bir inisiyatif kullanmış ya da kullanabilmiştir.

1995 yılında Gümrük Birliği'nin oylanması sürecinde, AP derin kaygılar dile getirmiş ve nihayet Gümrük Birliği'ni sadece kötünün iyisi seçenek olarak kabul etmiştir. Eğer Türkiye'de değişiklik yaşanması isteniyorsa, en iyi yol Türkiye'yi AB'ye bağlamak ve ülke içerisinde AB değerlerine olumlu bakan güçleri desteklemek olacaktı. Olumsuz bir oyun bizzat AP açısından doğurabileceği sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda, GB lehine oy kullanma kararı kurumsal çıkarlardan da etkilenmişti²⁰.

Sonraki yıllara bezginlik, hayal kırıklığı ve hafif bir kızgınlık hakim olmuştu. Türkiye Başbakanı Tansu Çiller reform yapmamış, bunun yerine İslami eğilimli taraftarlarının karşısında duracağına dair söz verdiği Refah Partisi'nden Necmettin Erbakan ile ittifak yapmıştır. Çiller'in yaptığı bu kandırmayı AP unutmamıştır, ama yapabileceği çok az şey bulunmaktaydı. Ardından Türkiye'nin başbakanlığını Erbakan devralmış ve derece derece ülkenin yolunu Avrupa'dan uzaklaştırılmıştır. Ancak Türk ordusu buna razı olmamış ve post modern darbe diye adlandırılan bir girişimde bulunmuştur²¹. Ne var ki Erbakan hükümeti devrildikten ve Çiller açığa alındıktan sonra bile AP, Türkiye hükümetlerine güvenmemeye başlamıştır. O sıralar Sosyalist gruba başkanlık eden İngiliz Parlamento üyesi Pauline Gren, AP'nin hislerini unutulmayacak bir şekilde şöyle ifade etmiştir: "Türk hükümetleri gelir, söz verir ve gider"²².

Türkiye tarafından, ülkenin AB'ye aday ülkeler listesinden çıkarıldığı şeklinde yorumlanan 1997 Lüksemburg Kararı, Türkiye-AB ilişkilerinde soğuk bir dönemi başlatmıştır. Bu dönemde AP belki de Türkiye'yi

kaybetme korkusuyla tavrını değiştirmiş, 'Sokrates' akademik değişim programına Türkiye'yi katma yönünde oy kullanmak gibi yatıştırıcı eylemlerde bulunmuştur²³. Diğer yandan Konsey ve Komisyon, Türkiye ile kesin bir uzlaşma süreci başlatmıştır. PKK Lideri Abdullah Öcalan'ın yakalanması ve Türkiye ile Yunanistan arasındaki 'deprem diplomasisi'²⁴ yoluyla bir fırsat penceresinin açılmasıyla birlikte bu süreç doruk noktasına ulaşmıştır. 1999'daki Helsinki Zirvesi'nde, Türkiye AB'ye aday ülke olarak kabul edilmiş ve bir kez daha AB tarafına bağlanmıştır.

Bu kez uygun bir katılım öncesi süreci başlatılmıştır. AP, Türkiye'nin aday ülke olarak adil bir muamele görmesini savunmuş ancak aynı zamanda ciddi endişe belirtileri göstermeye başlamıştır. Önceleri esas meseleler Türkiye'nin komşuları ile ilişkileri, azınlıklara karşı tutumu ve diğer insan hakları konuları olmuştur. Her ne kadar peşi sıra gelen Türk hükümetleri yeni yasalar çıkarma çabalarında bulunsada, bu konular ortadan kalkmamış, ancak şimdi de Türkiye'nin üyeliğinin bizzat Avrupa Birliği'nin doğası üzerindeki etkisi gündeme gelmiştir. Bu noktada Parlamento bölünmüş ve tek bir ses çıkarma süreci bitmiş- resmi bildirimleri bile neredeyse çelişkili görüşleri barındırmaya çalışmıştır²⁵.

1999 yılında, Komisyon ve Konsey Türkiye'yi aday ülkeler arasına katma girişimini başlattığında, Avrupa Sosyalistleri Partisi (PES) Türkiye'nin üyeliğini savunuyordu, ancak Avrupa Halk Partisi (EPP) bu konuda isteksizdi. Münakaşaların altında yatan mantık EPP'nin Türkiye ile işleyen ve karşılıklı karlı bir ortaklığın desteklenmesi eğilimini ve PSE'nin daha çok Türkiye'yi değiştirmeyi istediğini ortaya çıkarmaktaydı. Her iki büyük grup da Türkiye'nin reformları başlatması ve uygulaması şeklindeki temel ilkede hemfikirdi. Ancak Türkiye'nin AB için ne olması gerektiğine yönelik algıları tamamen farklıydı. PES, Avrupa değerlerinin evrenselliğinin bir kanıtı olarak Türkiye'yi Avrupa'nın potansiyel bir uzantısı olarak görmekteydi. EPP ise bu konuda şüpheliydi ve Türkiye'yi AB'ye dahil etme girişimlerini çok riskli olarak görmekteydi.

EPP'nin argümanları AB'nin kapasitesi üzerinde yoğunlaşmaktaydı. Sözcüler, 2004 ve 2007 yılındaki genişlemelerin tamamlanmasına kadar Türkiye'nin adaylığına ilişkin kararın ertelenmesini istemekteydi. Aynı zamanda AB'nin genişlemesinin makul sınırları konusunu gündeme getirmişlerdi. EPP artık açık bir şekilde, daha önceleri sadece marjinal partilerin Parlamento üyeleri tarafından yapılan yorumlarda dile getirilen bir konu olan Avrupa'da nitel bir değişime ilişkin korkuları gündeme

getirmekteydi, bu da söylem açısından temel bir değişim anlamına gelmekteydi.

Diğer gruplar da, özellikle de PES, Türkiye'ye ilişkin eleştirilerini dile getirmişlerdir. Ancak EPP ve PES'nin söylemleri arasındaki farklılık çok daha net biçimde anlaşılır hale gelmekteydi. Öyle ki, PSE Türkiye'nin üyeliği şeklindeki nihai amacını dile getirirken, EPP, üyelik dışında değiştirilmiş bir çözüm yönünde adımlar atmaya başlamaktaydı. Hepsi de Türkiye'nin Kopenhag Kriterleri'ni yerine getirme noktasında sürekli devam eden eksiklikleri konusunda hemfikir, ancak grupların nihai amaçları artık birbirinden ayrılmaya başlamaktaydı²⁶.

4. Siyasi Grupların Değişen Değerlerinin Bir Temsilcisi Olarak Türkiye

11 Eylül 2001'den sonra Türkiye hakkındaki tartışmalar, İslam ile Batı değerlerinin uygun olup olmadığına ilişkin sorunun yerine geçmiştir. Türkiye, nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan ve Avrupa değerlerini benimseyen bir ülkeye ilişkin emsal teşkil edecek bir durum olarak görülür hale gelmiştir. Bu aşamada Türkiye'nin katılım süreci devam etmekteydi ve Avrupa Parlamentosu'nun Türkiye'nin dahil edilip edilmemesi üzerindeki etkisi azalmıştı. Bu yüzden AP değerlere ilişkin bir tartışma sahnesi haline gelmiştir²⁷.

AP' deki siyasi gruplar bu mesele konusunda bölünmüş ve böyle de kalmışlardır. Parlamento'nun kararlar üzerinde sınırlı etkisinin bulunduğu gerçeğiyle Türkiye'nin AB'ye dahil edilemeyeceği şeklindeki belirgin kanaat arasında bir manevraya teşebbüs eden EPP'ye ikiyüzlülük suçlamaları yöneltilmiştir. PES, Türkiye'nin değişebileceği şeklindeki umudunu sürdürmekte, ancak bunun nihai sorumluluğunu Türkiye'ye bırakmayı tercih etmekteydi. Diğer yandan Liberaller, Türkiye'nin üyeliğinin daha geniş sonuçları olabileceği üzerine odaklanmakta ve Türkiye'nin Orta Doğu ve Kafkasya'da değişim için bir katalizör görevi görebileceğini vurgulamaktaydılar.

Nispeten daha küçük grupların her biri Türkiye'ye karşı duruşlarında kendi görüşlerine sahipti. Yeşiller, Türkiye'nin siyasi kriterlere uyması ve demokrasi ve insan haklarına samimi bir şekilde saygı göstermeyi benimsemesi koşuluyla Gümrük Birliği'ne şiddetli bir şekilde karşı çıkma biçimindeki görüşü terk ederek, Türkiye'nin katılımını savunur hale gelmiştir. Avrupa Birleşik Solu/Kuzey Yeşil Solu Konfederatif Grubu (The

Confederal Group of the European United Left/Nordic Green Left) (GUE/NGL), kültürel farklılıkları önemsiz olarak görmüş, bunun yerine ekonomik konulara ve üyeleri tarafından Türk vatandaşlarının AB ve Türkiye tarafından sömürülmesi olarak algılanan noktalara odaklanmışlardır. Avrupa Birliği'ne muhalif olan gruplar ve ulusalcı gruplar, Türkiye'nin üyeliğine kültür, din ve coğrafi anlamda muhalefetlerinde görece daha istikrarlı kalmıştır²⁸.

Bir bütün olarak AP, örneğin, din meselesini, Türkiye'nin Kopenhag Kriterleri'ni yerine getirmesi ile karşılaştırıldığında ikincil derecede görmüştür. Parlamento kararlarında, Türkiye'de değişime yönelik ihtiyaçla ilgili temel sorulara odaklanmış ve ordu-siyaset ilişkisi, Türk ordusunun Kuzey Kıbrıs'taki varlığı, ve Kürt sorununun Türkiye'nin zihniyetinde temel bir değişim ihtiyacının sembolü olarak görmüştür²⁹.

Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), 2002 Türkiye parlamento seçimlerinde ve sonrasında izleyenleri şaşırtmıştır. Uzun süre Türk siyasetinde tecrübe edilen istikrarsız ya da zayıf koalisyon hükümetlerinin aksine, AKP hükümeti, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde büyük bir çoğunluk elde etmiş ve kararlı bir şekilde reform yapma işine koyulmuştur. 2001 krizinin geride kalmasıyla ve AB katılım öncesi programının devam ediyor olmasıyla birlikte, Türkiye çok kısa bir sürede ilerleme kaydetmiştir. 2002-2004 yılları arasında hatırı sayılır oranda değişim gözlenmiştir. Aslında, bu değişim, Avrupa Komisyonu'nu katılım müzakerelerine başlanmasının artık ertelenemeyeceği konusunda ikna edecek düzeyde olmuştur³⁰.

Haziran 2004'teki AP seçimlerine, AB ortalamasının yüzde 45,6'sı katılmıştır. Yeni üye devletlerde oy verme oranlarının düşük kalması sonucunda bu oran 1999 seçimlerinden yüzde 4 daha düşüktür. AP'deki yeni güç dengesi bir öncekine göre pek farklılık göstermemiş ve Türkiye hakkındaki yorumlar büyük oranda aynı kalmıştır. PPE, 268 koltukla en büyük grup olma konumunu devam ettirmiş, PES 200, artık ALDE adıyla faaliyetlerine devam eden Liberaller 88, Yeşiller 42 ve GUE/NGL 41 koltuk elde etmiştir. Avrupa Birliği'ne muhalif olan Bağımsızlık ve Demokrasi grubu 37 koltuk, daha fazla entegrasyona karşı olan ulusal muhafazakar UEN 27 ise koltuk elde etmiştir. Kalan 29 koltuğu da Bağımsızlar almıştır. Bu sonuçlar, Türkiye konusundaki ana bölünmelerin ve koltuk dağılımının hemen hemen değişmemiş bir şekilde sürdürülmesine olanak tanımıştır³¹.

Artık 25 ülkenin Parlamento üyelerini kapsayan AP, Aralık 2004'de Avrupa Konseyi toplantısının arifesinde toplanmıştır. Raportör Camiel Eurlings (PPE, Hollanda) Türkiye'den çok etkilenmiştir: "Son dört yılda, önceki kırk yıldan daha fazla şey oldu". Genişlemeden sorumlu yeni üye Olli Rehn (Finlandiya) Eurling'in raporundan övgüyle söz etmiş ve Türkiye'de hızlı bir zihinsel evrimin gerçekleştiğine dikkat çekmiştir. Komisyon'un Türkiye'ye ilişkin üçayaklı stratejisini ilk olarak, reform sürecinin desteklenmesi; ikinci olarak Türkiye'nin kendine has özelliklerinin ve konumunun dikkate alınması ve üçüncü olarak da AB vatandaşları ile Türkiye arasındaki siyasi ve kültürel diyalogun güçlendirilmesi olarak tanımlamıştır. Bu üçüncü noktada, AP'nin çok önemli bir rol oynayacağına inanmaktaydı.

Ancak AP, kültürel elçi görevini hemen üstlenmemiştir. Sonrasında gerçekleşen Parlamento tartışmaları açıkça, AP'de önceleri var olan bölünmeleri ve fikir birliğinin olmadığını vurgulamaktaydı. Parlamento, Türkiye'nin üyeliğine olumlu bakanlar ile üyeliğe kategorik olarak karşı çıkanlar arasında bölünmekteydi. En önemli bölünmeler eski ve yeni üye devletlerin Parlamento üyeleri arasında olmayıp, siyasi sınırları tanımamaktaydı.

Tartışmalarda her iki görüşe de korku ve umut egemendir. Bir tarafta, Türkiye'nin Birliği zayıflatacağı korkusu, yoğun göç korkusu, kültürel çatışma korkusu ve büyük etnik grupların nihai olarak AB'ye hakim olma korkusu bulunuyordu. Diğer yanda ise, fırsatların kaçırılması korkusu, ilişkilerin sonlandırılması korkusu ve Avrupa ideallinin başarısız olma korkusu yer alıyordu. Umut ise üç şekilde kavramsallaştırılıyordu; Türkiyesiz daha güçlü bir siyasi Birliğe yönelik umut; Türkiye'yi de kapsayarak 'potansiyelini yerine getiren' bir Avrupa Birliği; Türkiye'yi de içinde barındıran zayıflatılmış ama siyasi bir projenin problemli tuzaklarını yaşamayan bir Birlik. Tarafların üzerinde hemfikir olduğu konu ise, Türkiye'nin insan haklarına saygı göstermesi gerektiği, hukukun üstünlüğünü benimsemesi ve Kopenhag Kriterleri'ne uymasıydı. Üzerinde anlaşamadıkları konusu ise, Avrupa'nın dayanacağı temel ve izlenecek en iyi stratejiydi.

PPE adına konuşan Hans-Gert Pötering (PPE, Almanya), açık bir şekilde, Türkiye'nin üyeliğine karşı çıkan çoğu kesimin benimsediği fikri dile getirmiştir- Türkiye'yi Avrupa'ya dahil etme riski çok büyüktü ve ayrıcalıklı bir ortaklığın tercih edilmesi gerekiyordu. Pötering ayrıca Türkiye'nin katılması halinde Avrupa kimliğinin kaybolacağı yönündeki

korkularını dile getirmişti. Diğer yandan PES, Türkiye'nin üyeliğinin Avrupa'nın çeşitliliğe yönelik kapasitesini kanıtlama noktasında tarihi bir fırsat olduğuna inanmaktaydı. Bazı Parlamento üyeleri, bunun, yani Müslüman nüfusun çoğunlukta olduğu bir ülkenin dahil edilmesinin, Avrupa'nın başarısının bir sınaması olduğunu bile dile getirmiştir.

Türkiye'nin etkisine yönelik korkuların karşısında ise Türkiye'nin katılmasına izin verilmediği takdirde olabileceklerin korkusu bulunmaktaydı. PES'nin başkanı sıfatıyla konuşan Martin Schulz'un deyiimiyle (PES, Almanya), "Sormama müsaade edin Sayın Pöttering, Türkleri reddederseniz ne olacak? Reform süreci kesilirse ne olacak? Bu göze alabileceğiniz bir risk mi?". Merkez sağ gruplar tarafından benimsenen yabancı düşmanlığı modeline alternatif olarak tüm dünyayı kapsayan güvenli bir Avrupa seçeneği gündeme getirilmiştir. Beş dönemdir AP'de olmasının verdiği tecrübeyle grubu adına konuşan Emma Bonino (ALDE, İtalya) da sözleriyle PPE'yi hedef almıştır: "[Türkiye Meselesi] kimliğimizin ne olduğunu anlama meselesidir, Sayın Pöttering. Avrupa projesi kimliğinin siyasi bir proje olduğuna, coğrafi ya da dini bir proje olmadığına inanıyorum".

Yeşiller adına konuşan Joost Lagendijk (Hollanda), katılım sürecinin açık uçlu yapısını gösteren madde ve ifadelerin AP kararlarına eklenmesine karşı çıkmış, bunların Hristiyan Demokrat sembolü olduğunu ve amaçlarının da Türkiye'nin üyelik ihtimalini azaltmak olduğunu ileri sürmüştür. Medeniyetler çatışmasından bahsetmiş ve Schulz'un "—Türkiye, demokrasi ve İslam'ın uyumlu olabileceğini gösterebilir" şeklindeki görüşüyle uyumlu olarak Avrupa'nın böyle bir çatışmayı engellemeye katkı sağlayabileceğini ifade etmiştir. Andre Brie (GUE/NGL, Almanya), grubunun Lagendijk ile genel olarak aynı fikirde olduğunu ifade etmiştir. Eurling'in raporunun "meta-felsefi ve ele alınamayacak kadar genel olan eleştirileri" kapsamasından dolayı rahatsız olmuştur. Aynı zamanda Komisyonu, tavsiyelerinde koruma niteliğinde maddeler eklemek suretiyle Türkiye'ye "ayrımcılığa dayalı bir üyelik" verme planı yapmakla suçlamıştır.

UEN sözcüsü Konrad Szymanski (Polonya), "Müslüman bir ülkeyi Avrupa Birliği'nin en büyük üye devletine çevirme" fikrini reddetmiş ve diğer çoğu Polonyalı konuşmacıyla birlikte Ukrayna'nın AB ile olan ilişkilerinin Türkiye'ninkilerle orantılı tutulmasını istemiştir. Bastiaan Belder (IND/DEM, Hollanda), AB'nin "kendi içinde patlama sancısı

yaşayan" Türkiye'nin dine dayalı siyasetinden uzak kalmakla iyi yaptığını dile getirmiştir.

Siyasi spektrumun en sol dört partisi tamamen hemfikir değildi, ancak bu durum sağ partiler için de geçerliydi. PPE içinde, Forza Italia katılım müzakerelerine destek verdiğini ilan etmiş, bunu reddetmenin ılımlı İslam dünyasına olumsuz bir mesaj göndereceğine ve Türkiye'yi karmaşaya ve despotluğa sürükleyeceğine yönelik korkularını ifade etmiştir. Ancak çoğu PPE sözcüsü herkesin Türkiye'nin üyeliği yüzünden hayal kırıklığına uğrayacağına, üyeliğe Avrupa halkının karşı çıktığına inanmaktaydı. Ignasi Guardans Cambo (ALDE, İspanya) bu son belirtilen görüşe katılmaktaydı: "Avrupa liderliği kamuoyunu ve Avrupa vatandaşlarını çok fazla görmezden geldi. Bu sefer siyasi elit kesimin ihmali - vatandaşlarımızı bebek gibi davranması- felaket niteliğinde sonuçlara neden olabilir."

Pöttering'in partisi olan Alman Hristiyan Demokrat CDU'nun PPE üyeleri bilhassa açık sözlü tavırlar sergilemekteydi: Werner Langen (PPE, Almanya) artık şu görüşü dile getirmekteydi: "Türkiye bir Avrupa ülkesi değildir ve olmayacaktır---". Renate Sommer (PPE, Almanya) Helsinki Kararı'nın aldatıcı olduğuna ve bu aşamada katılım müzakerelerine başlanmasının "tamamen şizofrenik ve sorumsuz" bir davranış olacağına inanmaktaydı.

Laima Andrikiene (PPE, Litvanya), Orwell'in Hayvan Çiftliği adlı kitabıyla bir benzerlik kurarak Türkiye'nin henüz Kopenhag Kriterleri'ne tamamen uymadığı halde neden Türkiye ile müzakerelerin başlaması gerektiğini merak ettiğini dile getirmiştir. Görüşünü "Tüm hayvanlar eşittir, ancak bazı hayvanlar diğerlerinden daha eşittir" şeklinde belirtmiştir. Diğer bir Baltık Parlamento üyesi Tatjana Zdanoka (Verts/ALE, Letonya) kendi ülkesi Letonya ile bir karşılaştırmaya gitmiş, orada da insan hakları savunucularının AB'ye katılım için kampanya yürüttüğünü ancak bir müddet sonra hayal kırıklığına uğradığını şu sözlerle belirtmiştir: "Dillere ilişkin yasada yapılan düzenlemelerin sadece belirli bir dilsel azınlığa yarar getirmesi amaçlanıyordu: İngilizce konuşan işadamları."

Meselenin bir de strateji boyutu vardı - bölgenin problemleri en iyi nasıl ele alınmalıydı. Katılım müzakerelerinin başlamasına karşı çıkanlar, müzakerelerin Türkiye'deki işleri iyileştirmeyeceğinde ısrarlıydı. Jeanine Hennis-Plasschaert (ALDE, Hollanda) "Böyle yapmak (bu noktada katılım müzakerelerini başlatmak), bence, işi tersinden yapmaktır" diye görüşünü ifade etmiştir. Sosyalistlerin ve Yeşillerin çoğunluğu, çeşitliliği

kucaklamada cesaret gösteren, bir örnek teşkil eden ve değişmiş bir Türkiye'yi kabul eden güçlü bir Avrupa istediklerini belirtmişlerdir. Bu amaca en iyi hizmet edecek olan şeyin özenli bir şekilde yürütülecek müzakerelerin ardından Türkiye'nin nihai üyeliğiyle sonuçlanacak bir süreç olduğuna inanmaktaydılar.

Parlamento'daki ana farklılıklar ve büyük bölünmeler Avrupa'nın ne olması gerektiğine, Türkiye'nin üyeliğinin tarihi bir fırsat mı yoksa ciddi bir yanlış değerlendirme mi olduğuna ve üyeliğin Avrupa'yı daha güçlü ve sağlıklı mı yoksa daha sıkı ve zayıf mı yapacağına ilişkindir³².

Sonuç olarak Parlamento tarafından benimsenen çözüm şu şekilde özetlenebilir: Ciddi ön şartlarla kabul. Türkiye'nin katılımı prensipte kabul ediliyordu; ne var ki, işçilerin serbest dolaşımı, Birliğe katılması halinde Türkiye'nin haklarında derogasyonlar ve Türkiye Birliğe katılmadan önce (en erken 2014'te olacak şekilde) AB için yeni bir mali çerçevenin belirlenmesinin önemi gibi konulara ilişkin kalıcı korunma şartları vurgulanmaktaydı. Bu ön şartlarla birlikte, herhangi bir noktada müzakereleri askıya alabilecek bir izleme sistemi ve mekanizmasının olması gerektiği de vurgulanmıştır. Birbiriyle çelişen görüşleri bir araya getirmeyi amaçlayan bir girişimde bulunulmuş ve dikkatli bir belge oluşturulmuştur.

Türkiye'de Kürtlerin baskı görmesinin bir sembolü olarak gösterilen Kürt kökenli eski milletvekili Leyla Zana nihayet hapisshaneden salıverilmiş ve bu durum herkes tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Fakat Türkiye'nin katılımı konusunda AP temelde bölünmüş durumdaydı ve hemen hiç ortak nokta bulunmamaktaydı. AP üzerine ideolojik ve stratejik bir bölünme çökmüştü ve kimlik meselesi bunun başını çekiyordu. Avrupa nedir? Avrupa ne olmalıdır³³? Bu noktadan sonra AP kararları görünürde tutarsız bir hal almış, Türkiye'nin katılım sürecinin açık uçlu yapısı vurgulanır ve üst üste yapılan hatalar belirtilirken AP Türkiye'nin üyelik isteğini desteklemeye devam etmiştir.

AP'nin ana işlevi temsildir. Avrupa'da görüşlerin yoklandığı bir zemin olarak hareket etmektedir. Brüksel'in en iyi gördüğü yolda ilerlemesi halinde, AP seçmenler için bir kanal görevi görmektedir. AP, Avrupalıların düşündüklerinin tam bir aynası olma beklentilerini karşılayamamaktadır, ancak Konsey ve Komisyon'un uzman bilgiye ve oldukça sağlam temelli hesaplara dayanarak hareket ettiği durumlarda AP aynı zamanda daha derin düşünce akımlarına yanıt vermektedir. Anayasal sürecin rotadan sapmasından önce ve sonra AP'de Türkiye hakkında yapılan tartışmalara

karmaşanın ve bölünmenin hakim olması bir tesadüf değildir. AP'nin seçkincilik ilkesini savunan bir proje olmasından memnun olmamak, gelecekteki gidişatı konusunda endişeli olmak ve bir kontrolsüzlük algısı Avrupa halkının içine işlemiştir³⁴. Türkiye hakkındaki tartışmalar, Avrupa'da kimlik ve gidişat konusundaki daha geniş bir tartışmayı temsil etme görevi görmektedir.

5. Türk Demokrasisi ve Avrupa Birliği'nin Değerleri

AP'nin bakış açısına göre, Türkiye ile yaşanan zorlukların ana hatları değerlendirme yapılan dönem boyunca hemen hemen aynı kalmıştır: Azınlık hakları ve temel haklarla ilgili problemler, Türkiye'nin devlet örgütlenmesi ve Türkiye'nin komşularıyla sorunları.

Azınlık meselelerinde, Kürtlere yapılan muamele birincil öneme sahip olmuştur. AP, Kürtlerin kültürel haklarındaki gelişmeleri memnuniyetle karşılamıştır, ancak AP kararlarına göre hala kabul edilemez sıkıntılar bulunmaktadır. Diğer azınlık meselelerine ilişkin AP'nin söylem ya da kararlarında, gayrimüslim azınlıklarının haklarının korunması ihtiyacının vurgulanması yönünde hafif bir değişim hariç hemen hiç değişiklik olmamıştır.

Türk siyasetinde ordunun rolü özellikle 2002'den bu yana azalmıştır. AKP'nin Türkiye'nin güçlü Milli Güvenlik Kurulu'nda sivillerin etkisini artırmadaki başarısı bu akımın bir sembolü olmuştur³⁵. AP bu hamleyi iyi karşılamakla birlikte çekinceleri devam etmektedir. Devletin dayandığı ideoloji, Kemalizm, hala problemli olarak görülmekte ve reformalara rağmen yeni bir anayasa ihtiyacı şiddetlenmektedir.

Kıbrıs meselesinde artık tek suçlu olarak Türkiye görülmemektedir. Ancak mevcut durumun devam etmesi ve Türkiye'nin Kıbrıs Cumhuriyeti (Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni- GKRY) de Gümrük Birliği kapsamında kabul etmeyi reddetmesi AP'nin bildirilerinde kilit problem olarak yer almıştır. Kıbrıslı Rumlar 2004 yılında Annan planını reddettiğinde AP'nin tutumunda bir değişiklik olmuştur. Ancak GKRY AB'ye katıldıktan sonra, AP, Türkiye'nin Kıbrıs'a derhal tüm üye devletlere davrandığı gibi davranması gerektiğini belirtmiştir³⁶.

Türkiye'nin komşularıyla olan ilişkilerindeki en büyük başarı hikayesi Yunanistan olmuştur. Ardı ardına Türkiye ve Yunanistan'ı vuran 1999 depreminden sonra her iki taraftan da birbirine yardım ve sempati yağmış ve

Yunanistan Türkiye'nin AB'ye girişi konusundaki duruşunda değişikliğe gitmiştir³⁷. Daha sonraları da eski Ege rakipleri çok daha gelişmiş bir ilişki yaşamışlardır. Bu durum, AP'de Yunan Parlamento üyelerinin söylemlerinin yumuşamasında kendini göstermiştir. Tartışmaları ilgili oldukları siyasi grupların yaklaşımları doğrultusunda ele almaya başlamışlardır ve AP'nin kararları da bu doğrultuda değişiklik göstermiştir³⁸.

Diğer yandan Ermenistan tamamen farklı bir meseledir. 1987 yılında AP tarafından sözde Ermeni soykırımının tanınması istenmiş, ancak bu istek daha sonra 10 yıl süreyle rafa kaldırılmış, Türkiye'nin üyelik beklentileri arttıkça tekrar AP kararlarına dahil edilmiştir. 2005 yılında, sözde soykırımın tanınması AP tarafından Türkiye'nin AB'ye katılımı³⁹ için bir önkoşul olarak kabul edilmiş ve her ne kadar sonraki bir kararla iptal edilse de AP'nin isteği değişmeksizin kalmıştır. Türkiye'nin sözde Ermeni soykırımını tanımayı reddetmesi AP tarafından Türkiye'nin daha derin bir rahatsızlığının göstergesi olarak görülmüştür- "üyelik yolundaki bir ülkenin geçmişiyile uzlaşması ve onu tanıması elzemdir"⁴⁰.

2002 yılında idam cezasının kaldırılması ve 2004 yılında Leyla Zana'nın nihayet serbest bırakılması başarı olarak kabul edilmiştir. AKP hükümeti yönetiminde Türkiye'nin ekonomik istikrarı ve gelişimi de takdir edilmiştir. Ancak varılan sonuç hala Türkiye'nin yeterince değişmemiş olarak görülmesidir⁴¹. Demokrasinin işleyişi hususunda ise, Türkiye sürekli olarak AP tarafından incelenmiş ve Avrupa standartları ile uyuşmadığı sonucuna varılmıştır.

Avrupa Çerçevesinde Demokrasi

AP, Avrupa'daki karar verme sürecinin kurumsal üçgenindeki duruşunu sürekli olarak ifade etmiştir. Türkiye örneği, AP'nin 'halkın sesi' olarak önemini artırmak için kullanılmıştır. Gümrük Birliği anlaşmasından sonra, Konsey, Türkiye'den bile çok Parlamento üyeleri tarafından eleştiriye uğramıştır ve o zamandan bu yana AP tarafından yapılan değişiklikler Türkiye konusunda karar verme sürecinde kendisine daha fazla önem verilmesi gerektiği yönünde olmuştur⁴².

Parlamento tarafından yapılan değişiklikler, somut olarak resmi güç talebi şeklinde olmamıştır, daha ziyade AP'ye bilgilere erişim ve istişare hakları verilmesine odaklanılmıştır⁴³. Toplantıdaki konuşmacılar, Türkiye'ye ilişkin kararlarda AP'nin de söz hakkı olmasını talep etmiştir.

Fakat Parlamento, katılım müzakerelerinin açılması gibi kilit derecede önemli meselelere ilişkin kararlarında sürekli olarak Komisyon ve Konsey'in isteklerine uyumlu davranmıştır.

2004 genişlemesinin ve Avrupa seçimlerinin akabinde, Parlamento üyeleri, yaygın bir şekilde destek görmemesine rağmen Konsey ve Komisyon'un genişleme sürecini hızlandırma eğilimini şiddetle eleştirir hala gelmişlerdir. Türkiye hakkındaki tartışmalarda, AB içerisindeki kurumlar-arası ilişkiye sadece kısaca bir değinilmiştir. Ama değişiklikler ve düzenlemeler açıkça göstermiştir ki, AP Türkiye ile yapılan katılım müzakerelerinin her safhasına Avrupa halkının ve bizzat Parlamento'nun gerçek anlamda dahil edilmesinin çok önemli olduğu düşünülmektedir⁴⁴.

Kültür ve Kimlik

Avrupa'nın Türkiye'yi içermeyen coğrafi, dini ve kültürel bir alan olarak görülmesi kolay kolay değişmeyecek kuvvetli bir algıdır. Türkiye ve Türkler, Avrupa ve Avrupalılar açısından merkezi 'diğer' bölümünü oluşturmaktadır ve bu konuda Haçlılara kadar uzanan döneme atıf yapılabilir. Ancak çağdaş açıdan daha fazla öneme sahip olan nokta, kolektif ve sosyal kimliğe dayalı farklılaşmalardır⁴⁵. Bu durum AP'de iki-katmanlı bir odak noktası olarak gösterilmiştir. Bir yandan tartışmalar AB üyeliğine yönelik Kopenhag Kriterleri'ne dayanarak objektif bir kimlik anlayışı etrafında gerçekleşirken diğer yandan kimlik subjektif ve sonuçta tartışmalıdır.

Kopenhag Kriterleri açık bir şekilde AB üyeliğinin, siyasi ve ekonomik gerekliliklerini yerine getiren herhangi bir Avrupa devletine açık olduğunu belirtmektedir⁴⁶. Bundan dolayı, Avrupalı olmak da bizzat katılım kriterleri arasındadır, ama, örneğin işleyen bir piyasa ekonomisinin varlığı ile karşılaştırıldığında bu kriterin incelenmesi daha zordur. Türkiye'nin bir Avrupa devleti olup olmadığı ya da o şekilde görülüp görülmediği sorusu, 2004 yılında Brüksel Avrupa Konseyi toplantısından sonra şiddetle tartışılan bir mesele olmuştur.

Brüksel'de, Türkiye'nin kriterlerin siyasi boyutunu yeterli ölçüde yerine getirdiği tanınmış ve katılım müzakerelerinin başlangıcı için bir tarih belirlenmiştir. O sırada ele alınmayan pek çok sorun olmuş, fakat bu problemlerin çözülebilir nitelikte olduğu düşünülmüştür⁴⁷. AP'de bile sadece küçük bir azınlık bu engellerin Türkiye'nin değiştirilemez nitelikteki olumsuz özelliklerinden kaynaklandığı düşünmüştü⁴⁸.

Türkiye'nin üyeliğine ilişkin gerçek sınav, Türkiye'nin bu sorunların üstesinden gelip gelemeyeceği, bunu ne zaman ya da nasıl yapacağı değildir. Asıl mesele, çoğu insan tarafından Avrupa'nın kültürel ve tarihi çevresinin dışında olarak kabul edilen bir ülkeyi kabul etmede Avrupa'nın becerisi ya da istekli olup olmamasıdır⁴⁹.

Hakim olan görüşlerden birisi, Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye ilişkin bir çevreleme politikası uyguladığı, bu ülkeyi ekonomik ve siyasi açıdan etki alanı içerisinde tutmayı amaçladığı ancak diğer yandan bizzat Birliğe katılmasına izin vermekten kaçındığı yönündedir⁵⁰. Türkiye'nin başvuru sürecinin uzunluğu göz önünde bulundurulduğunda bu görüş makul görülmektedir. Fakat bu görüşü savunanlar temelinde yatan gerekçeleri tatmin edici bir şekilde açıklayamamışlardır. Makul bir sebebe dayansın ya da dayanmasın, Türkiye'nin katılım meselesi *Grenzfrage* (sınır meselesi) – Avrupa'nın coğrafi ve kültürel sınırlarına ilişkin bir mesele- olmuştur. Avrupalılar Türkiye'den aday ülke olarak bahsettiklerinde, aslında Avrupa tanımından bahsetmektedir⁵¹.

Resmi olarak AP, Avrupa değerlerinin kesin olduğunu ileri sürmemektedir⁵². Mecliste, Türkiye'nin üyelik talebinde bulunabilmesinden önce yapması gerekenler konusunda genel bir fikir birliği bulunmaktadır. Parlamento daha da ileri giderek, Türkiye'nin değer, tutum ve şartlarda gerekli değişiklikleri sağlar sağlamaz üye olmaya hak kazanacağını beyan etmiştir. Mecliste yaşanan kararsızlık, bu durumun mümkün olup olmadığına ilişkin anlaşmazlıktan kaynaklanmaktadır. Katılım sürecinin nihai hedefi olarak Türkiye'nin üye yapılması fikrine karşı çıkanlar şüphe taşımaktadır. Kaçınılmaz bir şekilde prematüre olan bir katılımın hem AB hem de Türkiye'nin kimliği açısından doğurabileceği sonuçlardan korkmaktadırlar. Bu açıdan Türkiye'nin katılım süreci kendine has bir yapıya sahiptir⁵³.

Daha önceki hiçbir katılım sürecinde neyin Avrupa kimliğini oluşturduğuna ilişkin temel soru gerekli görülmemiştir. Avrupa kimliği, kendine has özellikleri olan belirli bir dizi münhasır niteliğe dayanan özcü bir kimlik mi, yoksa uygun koşullar altında elde edilebilecek evrensel bir kimlik midir? Belirli bir din gibi tanımlanabilir değerler dizisine mi dayanır? AP içerisinde iki büyük, birbiriyle çelişen düşünce akımı tanımlanabilmektedir. Birincisi, Avrupa'nın Yahudi-Hristiyan mirasıyla ilgilidir. Bu görüşün savunucuları, Avrupa'nın açık bir şekilde Hristiyanlığa dayalı ortak değerler dizisine bağlı olduğuna, ancak sadece bu dinin taraftarlarıyla sınırlı olmadığına inanmaktadır. Diğer ana düşünce

akımı da Avrupa'yı ortak değerler ve ilkeler dizisine bağlı olarak tanımlamayı tercih etmekte, ancak bunu yaparken daha laik bir temele dayanmaktadır. Bu görüşü destekleyenler, hukuk devleti ve bireysel özgürlükler gibi Aydınlanma ideallerini ortak Avrupa kimliğinin temeli olarak görmektedir⁵⁴.

Türkiye'yi Avrupa'nın dışında tutan Avrupa kimlik söylevinin tarihsel süreci yazılı kayıtlarla da desteklenmektedir. Kısaca, 19.yüzyıla kadar İslam; 19.yüzyıldan iki dünya savaşı arası döneme kadar medeniyet ve Soğuk Savaş'tan bu yana da kültür ana ayırt edici faktör olmuştur. Bu boyutların tamamı hala tartışmalarda görülebilmektedir, ancak ifade ediliş biçimleri değişmektedir. Türkiye'nin potansiyel açıdan Avrupalı olarak görüldüğü Parlamento söylevine ilişkin olarak, yeni, karmaşık bir kimlik fikri önem kazanmaktadır. Bu sentezde, Türkiye, Avrupa kültürünü derinleştirmede, bu sayede de yeni, kapsayıcı bir kimlik paradigmasının oluşumunda rol oynamaktadır⁵⁵.

AP'de Türkiye'nin katılımını destekleyenler zaman zaman ülkenin Müslüman dünyaya bir örnek teşkil etme şeklindeki potansiyel rolünden bahsetmektedir. Bu, konuya ilişkin yapılan akademik tartışmalarda da sık duyulan bir görüştür⁵⁶. Avrupa Birliği'nin bu konuya ilişkin tek bir bakış açısı bulunmamaktadır. Yine bu konuya ilişkin gerçek bir tartışma yapılmamıştır. Türkiye'nin katılımına karşı çıkanlar, Türkiye'nin katılımının Avrupa'nın kültür, kimlik ve siyasi bütünlüğü açısından olumsuz etkiler doğuracağına odaklanmayı tercih etmiştir.

6. Gelecekte Beklentiler- Egemen Bir AP'de Farklılaşan Avrupa Algıları

Avrupa entegrasyonunun yavaş ancak önlenemez süreci şu ana kadar AP'nin etkisinde de istikrarlı bir artışı beraberinde getirmiştir. AB'nin iç meselelerinde etkisinin artmasıyla birlikte, Avrupa Parlamentosu'nun dış politika konularına ilişkin duruşunu da zenginleştirmesi muhtemeldir. Muvafakat(uygun görme) sürecinde⁵⁷ ve devamında gelen, aralarında Lizbon Antlaşması'nın da bulunduğu sözleşme değişikliklerinden anlaşılacağı üzere şu ana kadar bu görüş doğru çıkmıştır. Avrupa entegrasyon sürecinin tersine çevrilmesi olasılığı tamamıyla yok sayılamaz fakat şu ana kadar temsilin artırılması ve bir adım ötede de entegrasyonun artırılması yönünde bir eğilim olmuştur⁵⁸.

Şu sıralar Türkiye ile yapılan katılım müzakereleri sorunsuz bir şekilde seyretmemektedir. Bir ileri bir geri giden ilişkide, şu an içinde bulunulan aşama “ileri hareket eden bir birleşmede ani bir düşüş ya da daha dramatik bir yavaşlama” olarak görülebilir⁵⁹. Müzakereler duvara mı çarptı yoksa şu an yaşanan durgunluk sadece önceki zor dönemlerin bir benzeri mi? Hem Fransa hem de Almanya’nın liderleri Türkiye’nin katılımı noktasında ciddi kaygılar taşıdıklarını ifade etmişlerdir. Yine anketlere göre, Türkiye’nin AB üyelik isteği 2005’teki yüzde 75’ten 2007’de yüzde 40’a düşmüştür⁶⁰.

Yine de şu an yaşanan sıkıntılar, önceki sıkıntıların en kötülerıyla bile karşılaştırılmaz. Şartların değişmesi önceleri AB-Türkiye ilişkilerini çok fazla etkilemişti ve bu durumun gelecekte de geçerli olmayacağına inanmamızı gerektirecek bir neden bulunmamaktadır. Örneğin yıllardır süregelen Kıbrıs kördüğümünün çözülmesi kuşkusuz müzakerelere yeni bir ivme kazandıracaktır. Diğer yandan PKK ile yaşanan çatışmanın daha da şiddetlenmesi Türkiye’nin katılım sürecinde gelişmelerin önünü kesebilir.

İncelenen tarihsel süreç boyunca Avrupa Parlamentosu, Türk siyasetinin çeşitli alanlarında süregelen eksiklikler konusunda yorumlarda bulunmuştur. Türkiye’ye ilişkin AP kararları zamanla daha analitik ve kapsamlı olmuş, ancak temel meseleler hemen hiç değişmemiştir. Türkiye henüz beklentilere cevap verememektedir, ancak bu konuda çabaladığı düşünülmektedir. AP, artık Türkiye’yi Avrupa’nın varoş bölgelerinde kendi köşesinde yuvarlanan bir ülke olarak görmemekte, bunun yerine Türkiye’nin Avrupalı bir devlet olmak için samimi girişimlerde bulunduğunu düşünmektedir. Ayrılığa neden olan soru ise bunun istenen bir durum olup olmadığıdır.

Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne katılım tartışmaları muhtemelen devam edecek ve daha da şiddetlenecektir. Avrupa Parlamentosu’nun bakış açısına göre, Türkiye’nin AB üyeliğinin istenmesinin altında Türkiye’ye ilişkin algılara olduğu kadar Avrupa’ya ilişkin algılara da dayanan varsayımlar bulunmaktadır. Tartışmalar boyunca, bilhassa da 1999’dan bu yana, Türkiye’nin üyeliğine karşı çıkanların dayanağı, ekonomik göstergeler ve siyasi özgürlükler gibi görece belirli ve ölçülebilir değişkenlerden, daha soyut ve belirsiz kavramlara doğru kaymıştır. Aynı zamanda, basitleştirmelerden ve keyfi ifadelerden oluşan argümanlar, siyasi spektrumun Avrupa Birliği’ne muhalif gruplarından ve uç kesimlerinden merkeze doğru yaklaşmıştır. Ancak Türkiye hakkındaki tartışmalardan çıkarılabilecek tek sonuç kültürel korumacılık olarak nitelendirilen terimin yükselişi değildir. Avrupa Birliği’nin doğasına ilişkin sorunun siyasi söylevde kendisini iyiden iyiye hissettirmesi, bu durumun çeşitli siyasi

grupları farklılaşan görüşleriyle bu sorunla yüzleştirmeye zorlaması daha da önemli bir sonuç olarak kendisini göstermektedir. AB ne olmalıdır?

Ek-1: Avrupa Parlamentosundaki ve Avrupa seçimlerindeki Siyasi Gruplar⁶¹

Avrupa Parlamentosundaki Siyasi Gruplar

Komünistler ve Aşırı Sol

GUE Konfederatif Avrupa Solu

GUE/NGL Konfederatif Avrupa Solu/ Kuzey Yeşil Solu

Yeşiller (ve Bölgeciler)

V Avrupa Parlamentosu'nda Yeşil Grup

Verts/ALE Yeşiller/ Avrupa Özgür İttifakı

Sosyalistler ve Sosyal Demokratlar

PES Avrupa Sosyalistleri Partisi

Bölgeciler

ARE Avrupa Radikal İttifakı

Liberaller ve Liberal Demokratlar

ELDR Avrupa Liberal Demokratik ve Reformcu Partisi

ALDE Avrupa için Liberal ve Demokrat İttifakı

Tutucular ve Hristiyan Demokratlar

PPE Avrupa Halk Partisi (Hristiyan Demokratik)

Avrupa Halk Partisi (Hristiyan Demokratlar) ve Avrupalı Demokratlar

Ulusal Muhafazakarlar

RDE Avrupa Demokratik İttifakı

FE Forza Europa Partisi

UEN Uluslar Avrupa'sı için Birlik

Avrupa Birliği'ne Muhalif Olanlar

EDN Uluslar Avrupa'sı Partisi

EDD Demokrasiler ve Çeşitlilikler Avrupa'sı Partisi

IND/DEM Bağımsızlık ve Demokrasi Grubu

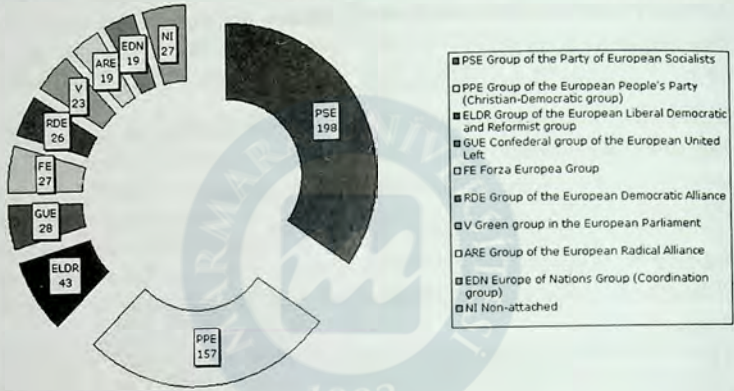
Diğer ve grup dışı

TGI Bağımsız Üyeler Teknik Grubu

NI Grup dışı üyeler

1994'te AP'nin Oluşumu (567 koltuk)⁶²

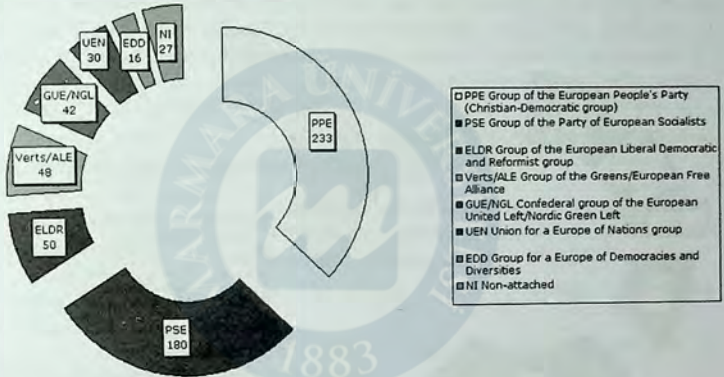
Dördüncü Avrupa seçimleri 1994 yılında 9-12 Haziran tarihleri arasında düzenlenmiş ve 567 Parlamento üyeleri seçilmiştir. Bu seçimlerden sonra 9 siyasi grup oluşmuştur.

Grup	Başkan	Koltuk
PSE	Pauline Green	198
PPE	Wilfried Martens	157
RDE	Jean-Claude Pasty	26
	Giancarlo Ligabue	27
ELDR	Gijs De Vries	43
GUE	Alonso José Puerta	28
V	Alexander Langer ve Claudia Roth	23
ARE	Catherine Lalumière	19
EDN	James Goldsmith	19
NI		27
Toplam		567

1999'da AP'nin oluşumu (626 koltuk)

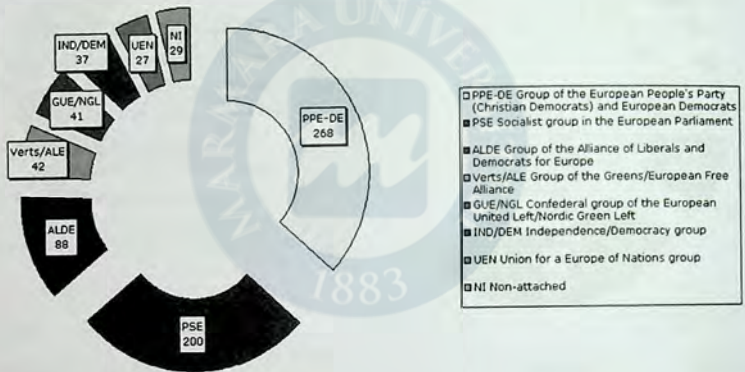
Beşinci Avrupa seçimleri, 1999 yılında 10-13 Haziran tarihleri arasında düzenlenmiş ve 626 (1995 yılında Avrupa Birliği'ne Avusturya, Finlandiya ve İsveç katılmıştır) koltuk için oy verilmiştir. Seçim sonucunda 7 siyasi grup oluşmuştur. PPE, AP'de ilk kez en büyük siyasi grup olmuştur.

Grup	Başkan	Koltuk
PPE	Hans-Gert Pöttering	233
PSE	Enrique Barón Crespo	180
ELDR	Pat Cox	50
Verts/ALE	Heidi Hautala ve Paul Lannoye	48
GUE/NGL	Francis Wurtz	42
UEN	Charles Pasqua	30
EDD	Jens-Peter Bonde	16
TGI	Gianfranco dell'Alba ve Francesco Speroni	18
NI		8
Toplam		626

2004'te AP'nin Oluşumu (732 koltuk)

1 Mayıs 2004 yılında 10 yeni üye devlet AB'ye katılmıştır. Parlamento üyesi sayısı 732'ye çıkmıştır. 25 üye devletteki seçimler 2004 yılında 10-13 Haziran tarihleri arasında aynı anda düzenlenmiştir. PPE, DE ile birleşmiş ve AP'deki en büyük siyasi grup olmaya devam etmiştir.

Grup	Başkan	Koltuk
PPE-DE	Hans-Gert Pöttering	268
PSE	Martin Schulz	200
ALDE	Graham Watson	88
Verts/ALE	Daniel Cohn-Bendit ve Monica Frassoni	42
GUE/NGL	Francis Wurtz	41
IND/DEM	Jens-Peter Bonde ve Nigel Farage	37
UEN	Brian Crowley ve Cristiana Muscardini	27
NI		29
Toplam		732

Sonnotlar:

* Bu makalenin daha önceki bir versiyonu İngilizce olarak SINaN Projesi kapsamında yayınlanmıştır. Bakınız: <http://sinan.ces.metu.edu.tr/>

** Araştırmacı, Finlandiya Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'ndeki (Finnish Institute of International Affairs) görevinden ayrılmıştır.

¹ Patrick Barkham, "Minority report", *The Guardian Weekly*, , Vol. 176, No. 10, 2007, [s. 17, 18]. 2014 yılında Parlamento üyelerinin sayısı 751'e düşecektir. O zamana kadar geçici bir anlaşma yürürlüktedir. Bakınız Presidency conclusions 12-13.12.2008, [s. 14], Annex 1. http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/104692.pdf.

² Richard Corbett, Francis Jacobs ve Michael Shackleton, *The European Parliament*, (London: John Harper Publishing, 2003), [s. 9].

³ Donatella M. Viola, *European foreign policy and the European Parliament in the 1990s: an investigation into the role and voting behaviour of the European Parliament's political groups*, (Aldershot: Ashgate, 2000), [s. 250, 251].

⁴ a.g.e., [s. 37]. 1999 yılında AB bütçesinin %34,5'i tercüme hizmetlerine ayrılmıştır.

⁵ a.g.e., [s. 25]. Örneğin, karar önergelerinin üç sayfayı, açıklayıcı beyanların ise beş sayfayı geçmesine izin verilmemektedir.

⁶ Stefan Krauss, "The European Parliament in EU External Relations: The Customs Union with Turkey", *European Foreign Affairs Review* 5/2000, [s. 218], s: 215-237.

⁷ a.g.e. [s. 6].

⁸ Corbett ve diğerleri. *The European Parliament*, [s. 38].

⁹ AP seçimlerinde ortalama seçmen katılımı seçim kontrolü zamanlarında %50'in altında olmuştur. Ancak Belçika, Lüksemburg ve Yunanistan'da oy kullanmak zorunludur. İtalya'da oy kullanmak vatandaşlık görevidir. Eurostat web sitesi/ Avrupa seçimleri seçmen katılımı: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1073,46870091&_dad=portal&_schema=PORTAL&p_product_code=SDI_GG1210 Erişim tarihi 28.03.2007.

¹⁰ Berthold Rittberger, *Building Europe's Parliament, Democratic Representation Beyond the Nation-State*, (New York: Oxford University Press, 2005), [s. 151].

¹¹ Andrew Heywood, *Politics*, (Hampshire; Palgrave, 2002), [s. 148].

¹² Barkham, "Minority report", [s. 17]. 2007 yılında Parlamento üyelerinin %1,1'i Afrika, Asya, Uzakdoğu, Ortadoğu kökenli bireylerden oluşmuştur; bu değer AB nüfusu için yaklaşık olarak %5 düzeyindedir. Hindistan kökenli Londra'lı bir Parlamento üyesi olan Claude Moraes bu çelişkinin altını çizer: "[Parlamento binasının] dışına çıkarsınız ve Brüksel'de Afrika, Orta Doğu ve Asya'dan gelen tam

bir etnik çeşitlilik görürsünüz. İçeriye girdiğinizde bu durumun tamamen ortadan kalktığını göreceksiniz, ta ki saat 5'te temizlikçiler binaya girinceye kadar.”

¹³ AP'nin genel tartışma kurulu 'yarım daire' adıyla bilinir.

¹⁴ Politik gruplar AP bütçesinin yaklaşık %15'ini alır ve kullanır.

¹⁵ 1999-2004 parlamento döneminde en az 6 önceki devlet veya hükümet başkanı üyeydi. Corbett ve diğerleri. *The European Parliament*, [s. 43].

¹⁶ Corbett ve diğerleri. *The European Parliament*, [s. 90].

¹⁷ Muhafazakâr politik grubun tam ismi şu anda Avrupa Halk Partisi-Avrupa Demokratları'dır (European People's Party - European Democrats) ve EPP-ED kısaltması altında çalışır. Benzer şekilde, sosyalist grup da Avrupa Sosyalistleri Partisi Grubu (Group of the Party of European Socialists) olarak bilinir.

¹⁸ Muhafazakâr politik grubun tam ismi şu anda Avrupa Halk Partisi-Avrupa Demokratları'dır (European People's Party - European Democrats) ve EPP-ED kısaltması altında çalışır. Benzer şekilde, sosyalist grup da Avrupa Sosyalistleri Partisi Grubu (Group of the Party of European Socialists) olarak bilinir.

¹⁹ Avrupa konularına odaklanan gazeteler, TV kanalları web sayfaları ve diğer medya araçları vardır. Bazıları nispeten büyük tiraj oranlarına sahiptir ve bunlardan bir kaç tanesi bu çalışmada tamamlayıcı kaynak materyali olarak kullanılmıştır. Yine de, bunlardan hiçbirisi pek çok ulusal Avrupa medya aracının sahip olduğu konuma ulaşamamıştır.

²⁰ Krauss, "The European Parliament in EU External Relations: The Customs Union with Turkey", [s. 236].

²¹ Ömer Taşpınar, "The Old Turks' Revolt", *Foreign Affairs*, Nov/Dec 2007, [s. 122], s: 114-130; Nicole Pope ve Hugh Pope, *Turkey Unveiled, A History of Modern Turkey*, (London: John Murray, 1997).

²² AP oturumu 16.07.1997, *Situation in Turkey and Northern Iraq*.

²³ Tutanaklar 28.10.1999 – A5-0023/1999, *Socrates and Youth for Europe programmes: Turkish participation*.

²⁴ Nicole Pope ve Hugh Pope, *Turkey Unveiled, A History of Modern Turkey*, 2. basım (New York: Overlook Press, 2000) s: 359-362.

²⁵ Tutanak 06.10.1999 – B5-0120, 0124, 0129 ve 0140/1999, *State of relations between Turkey and the European Union*.

²⁶ AP oturumu 06.10.1999, *State of relations between Turkey and the EU*.

²⁷ AP oturumu 24.10.2001, *Turkey*.

²⁸ AP oturumu 01.04.2004, *Progress towards accession by Turkey*.

²⁹ Toplantı tutanakları 01/04/2004 - P5_TA(2004)0274, A5-0204/2004, *Progress towards accession by Turkey*.

³⁰ Taşpınar, "The Old Turks' Revolt", [s. 124].

³¹ Daha detaylı bilgi için bakınız. Ek 1.

³² AP oturumu 13.12.2004, *Turkey's progress towards accession*.

³³ Tutanaklar 15/12/2004 – P6_TA(2004)0096, A6-0063/2004, *Turkey's progress towards accession*.

³⁴ *The Economist*, 02.06.2005, "The Europe that died".

³⁵ Taşpınar, "The Old Turks' Revolt", [s. 125].

³⁶ Türkiye'nin kendisi de Kıbrıs konusunda bölünmüş durumdadır –ordu, askerin erken bir tarihe çekilmesi konusunun gündemde olmadığı noktasında katıyken AKP hükümeti daha uzlaşmacı bir tutun sergilemektedir. Taşpınar, "The Old Turks' Revolt", [s. 125].

³⁷ Bunlar tek sebep değildir ancak güçlü sembolik anlam taşırlar. Pope ve Pope *Turkey Unveiled, A History of Modern Turkey*, 2000, s. 362; Meltem Müftüler-Baç, *Enlarging the European Union, Where Does Turkey Stand?* (İstanbul: TESEV Publications, 2002), [s. 23].

³⁸ Karşılaştırma için örneğin bakınız, AP Oturumu, 18.07.1996, *Kittelman report* ve AP Oturumu 18.9.1996 *Political situation in Turkey* ile AP Oturumu 16.09.1999, *Earthquakes in Turkey and Greece* ve takip eden oturumlar.

³⁹ Tutanaklar 28.09.2005 – P6_TA(2005)0350, b6-0484, 0487, 0496, 0498, 0502 ve 0505/2005, *Opening of negotiations with Turkey*

⁴⁰ Tutanaklar 27.09.2006 – P6_TA(2006)0381, A6-0269/2006, *Turkey's progress towards accession*.

⁴¹ Anu Leinonen, Tuula Kojo, Mervi Nousiainen, Sampsa Peltonen ve Lauri Tainio, (der.) *Turkki Euroopan rajalla?* (Helsinki: Gaudeamus, 2007), [s. 21]; *The European Voice*, "MEPs slam Ankara's slow reforms", Vol. 12, No. 31, 31.08.2006.

⁴² AP Oturumu 14.02.1996, *Financial cooperation with Turkey*.

⁴³ Örneğin bakınız, Tutanaklar 02/12/1999 – A5-0070/1999, *EC-Turkey Customs Union*.

⁴⁴ Tutanaklar 27.09.2006 – P6_TA(2006)0381, A6-0269/2006, *Turkey's progress towards accession*. "80. [Avrupa Parlamentosu] daha önceki müzakerelerden farklı olarak Türkiye'nin durumunda Avrupa kamuoyunu müzakereler ve Türkiye'nin bu çerçevede kaydettiği gelişmeler konusunda sürekli ve yoğun olarak bilgilendirmenin gerekli olacağını vurgulamaktadır".

⁴⁵ A. Nuri Yurdusev, "Re-visiting the European Identity Formation: The Turkish Other", *Journal of South Asian and Middle Eastern Studies*, Vol. XXX, No. 3, Spring, 2007, [s. 63, 64], s: 62-73.

- ⁴⁶ Avrupa Komisyonu web sitesi, Accession criteria agreed in the Copenhagen European Council 1993.
http://ec.europa.eu/enlargement/enlargement_process/accession_process/criteria/index_en.htm Erişim tarihi 01.02.2007.
- ⁴⁷ Brussels European Council 16.12.2004 ve 17.12.2004, European Council 16238/1/04. http://www.consilium.europa.eu/cms3_applications/applications/newsroom/LoadDocument.asp?directory=en/ec/&filename=83201.pdf Erişim tarihi 06.02.2008.
- ⁴⁸ Angelos Giannakopoulos ve Konstadinos Maras, "Der Türkei-Diskurs im Europäischen Parlament 1996-2003", Angelos Giannakopoulos ve Konstadinos ve Maras (der.) (2005), *Die Türkei-Debatte in Europa, Ein Vergleich*, içinde [s. 21] s: 21-34. <http://www.yasni.de/ext.php?url=http%3A%2F%2Fwww.ulb.tu-darmstadt.de%2Ftocs%2F125242549.pdf&name=Konstadinos+Maras&cat=filter>
- ⁴⁹ Ayrıca bakınız, Müftüler-Baç, *Enlarging the European Union, Where Does Turkey Stand?*, [s. 53, 54, 55].
- ⁵⁰ Harun Arıkan, *Turkey and the EU: an awkward candidate for membership?* (Aldershot VT, Ashgate, 2006), [s. 141].
- ⁵¹ Martina Warning, "Reflecting the Negotiation Deadlock, EU-Turkey Relations Now, Then and Tomorrow", *ZEI EU-Turkey-Monitor* Vol. 3 No. 1, March 2007, [s. 2], s: 1-3.
- ⁵² a.g.e ve ayrıca şurada da açıkça belirtilmektedir: Tutanak 05/06/2003 – A5-0160/2003, *Turkey's progress towards accession*.
- ⁵³ Giannakopoulos ve Maras, 2006, [s. 33, 34].
- ⁵⁴ Örneğin bakınız, AP oturumu 04.06.2003, *Turkey's application for EU membership*.
- ⁵⁵ Hakan Yılmaz, "Turkki Euroopan kartalle", Leinonen ve diğerleri, *Turkki Euroopan rajalla* içinde s: 47-58; Yurdusev, "Re-visiting the European Identity Formation: The Turkish Other", [s.72]; Leena Laine, *Turkey on the Way to Europe – The Other in Europe's/EU's Discourses*, Tampere Üniversitesi (University of Tampere) Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, Yüksek Lisans Tezi, 2001, [s: 106-116].
- ⁵⁶ Taşpınar, "The Old Turks' Revolt", 2007, [s. 130].
- ⁵⁷ 1987'de, Tek Avrupa Senedi ile (Single European Act-SEA), AP'nin güçleri işbirliği prosedürü ve onama prosedürünün geçerlilik kazanmasıyla daha da artırılmıştır. Onama prosedürü ele alınan konuda büyük öneme sahiptir. AP'ye Birliğin tüm Katılım antlaşmaları ve ortaklık antlaşmalarını onaylama veya reddetme konusunda resmi bir yetki verir. AP'nin diğer pek çok resmi yetkisi AB'nin iç yasamasıyla ilişkiliyken onama prosedürü üçüncü ülkelere ilişkin olarak

çok büyük, hatta uygulanması zor bir yetki sağlar. Corbett ve diğerleri, *The European Parliament*, 2003, [s. 4].

⁵⁸ Viola, *European foreign policy and the European Parliament in the 1990s: 2000*, [s: 30-40].

⁵⁹ Warning, "Reflecting the Negotiation Deadlock, EU-Turkey Relations Now, Then and Tomorrow", 2007, [s. 3]. Warning, her ne kadar ilişkilerin gelişimi çevrimsel görünse de, Türkiye ile AB daha önce hiç olmadığı kadar entegre hale geldikleri için şu andaki yavaşlamanın yıkıcı olabileceği konusuna işaret eder. Tam üyelik olmaksızın entegrasyonun geliştirilebileceği çok az alan kalmış olduğunu ifade eder. Bu nedenle, Türkiye bu aşamada hayal kırıklığına uğratılırsa bundan sonra gönülünü almak mümkün olmayacaktır. Benim görüşüme göre bu durum gelecekte geçerli olabilir, ancak henüz o noktaya gelinmemiştir çünkü halen pek çok çözülmemiş konu mevcuttur.

⁶⁰ Taşpınar, "The Old Turks' Revolt", [s. 127].

⁶¹ *Laurent de Boissieur's Europe Politique*, www.europe-politique.eu/elections-europeennes-1994.htm Erişim tarihi 18.02.2008 ; European Parliament, *The Week: 20-07-99(s)*. <http://www.europarl.europa.eu/press/sdp/pointes/en/1999/p990720s.htm> Erişim tarihi 13.02.2008.; European Parliament, *The Week: 20-07-2004(s)*. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+PRESS+TW-20040720-S+0+DOC+XML+V0//EN> Erişim tarihi 18.02.2008. Politik grupların akronimleri burada Fransız geleneğine göre düzenlenmiştir.

⁶² Şekiller Avrupa Parlamentosu Kütüphanesi'nden elde edilmiştir.